

SVETOST ŽIVLJENJA

Preambula k osnutku ustave Republike Slovenije je v javnosti od vseh delov ustave sprožila največji vihar. Gre predvsem za razhajanja v stališčih ali je svetosti življenja mesto v njej.

„Zavedajoč se svetosti življenja ... sprejemamo ... ustavo Republike Slovenije.“

Ustavodajalec, Skupščina Republike Slovenije, utemeljuje potrebnost svetosti življenja v preambuli "z vidika novih znamenj časa". Svetost življenja je po njegovem mnenju "v skladu z novim duhom časa, z novo duhovnostjo, ki vznikata na prelomu med moderno, se pravi antropocentrično, in postantropocentrično oziroma postomoderno dobo."

Ugotavljanje novih znamenj časa ni neko nepristrano početje. Znamenja časa ne obstajajo kar tako, kot gola dejstva, ki jih lahko najdemo, ko se sprehajamo po prostoru. Odkrivanje novih znamenj časa je od vsega začetka zaznamovano s pojmovnim okvirom, s pojmovno mrežo, s katero gremo na lov za novimi znamenji. V nadaljevanju obrazložitve to priznava tudi ustavodajalec, saj ugotavlja, da je svetost življenja predpostavka.

Vendar pa se na tem mestu odpira vprašanje o kakšnosti prepostavke. Svetost življenja je predpostavka česa? Osnovna težava je v tem, da je svetost življenja nereflektirana predpostavka. V tekstu stoji sama zase v nepojasnjeni (ali nikakršni) relaciji, z nadaljevanjem preambule po drugi strani pa je umestitev v zgolj skladnost z duhom časa neprepričljiva.

Ko sprejemamo ustavo slovenske samostojne države, imamo velike ambicije, da bi bila ustava demokratična. Demokratičnost pa je treba zastaviti tudi v preambuli. Utemeljiti je treba, da je svetost življenja v tradiciji demokracije. Duh časa v Evropi tridesetih let je bil totalitaren in ponekod se je tudi empirično udejanil kot totalitaren režim. Kakšen je duh časa danes? Je

totalitaren, demokratičen ali postdemokratičen- posttotalitaren? Dosedanje javne interpretacije svetosti življenja opozarjajo na njeno totalitarno naravo, na pomoč, ki jo nudi pri vzpostavljanju totalitarnega režima. Prav tako ni jasno, kakšna je relacija med svetostjo življenja in duhom časa. Skladnost je presplošna relacija, da bi na tej osnovi lahko določali naš temeljni akt demokracije. Na ta vprašanja ustavodajalec mora dati odgovor v javni razpravi.

Razlaga nam ne ponuja kriterija, po katerem bi lahko svetost življenja spoznali kot nujno potreben element preambule. Na istem mestu bi lahko stalo npr. zavedajoč se pomena komunikacij v sodobnem svetu, zavedajoč se minljivosti človeka, zavedajoč se vesoljnih energij, zavedajoč se dvospolnosti v naravi, zavedajoč se pomena narave.

Odkrivanje novih znamenj časa pa je vedno tudi napovedovanje novega časa. V našem primeru gre za napoved, po kateri bo v postmodernej dobi, ki je za nas (ne zgolj po zaslugi še ne sprejete ustave) še zelo daleč, pojem svetosti življenja igral ključno mesto. Ta zgolj napoved ustavodajalcu služi kot argument in golo dejstvo. Spor o mestu ključnih pojmov v prihodnosti je strokovni problem par excellence. Razen, seveda, v projektu Orwellovega novoreka.

Tudi če je verjeti ustavodajalcu, da je svetost življenja v skladu z novim duhom časa, bi bilo treba ugotoviti, koliko pojmov je še v skladu s tem istim duhom, predvsem pa, kateri od njih ga najbolj povzema in označuje. Ta posel bi morali opraviti, da bi bila ustava na ravni duha časa. Če pa si za kriterij pri iskanju ključnega pojma izberemo temeljni princip delovanja nove (postmoderne, postindustrijske, informacijske, postpatriarhalne) družbe ali kak drug kriterij, potem bo izid diskusije prav gotovo drugačen.

Nova duhovnost, ki se oddaljuje od antropocentrizma v nekaterih dimenzijah, je nesporna. Najbolj izrazito se je izkazala v gibanjih za zaščito živali. Ni šlo preprosto zgolj za boj proti mučenju živali, kot se to dogaja pri nas. Radikalni pristaši so v Veliki Britaniji ustrahovali ženske, ki so nosile krznene plašče, ropali krznene izdelke in jih uničevali, požigali mesarije in pobijali mesarje. Tako priostrena ravnanja izpričujejo, da je

človeško življenje izgubilo središčno mesto vsaj v razmerju do življenja živali.

Tu se ponuja razprava o antropocentrizmu. Ne bomo se spuščali v to, koliko je sploh šlo v zgodovini in moderni za antropocentrizem, koliko pa zgolj za androcentrizem, koliko za posredovanost človeške centralnosti po raznih subjektih (od boga do tehnike), koliko za idejo-vrednoto, koliko pa za udejanjanje te ideje. Nas zanima, koliko je svetost življenja na poti k postantropocentrizmu. "Človek ni odgovoren samo zase, temveč za vsa živa bitja." Svetost izražena skozi človekovo dostojanstvo poudarja njegovo "izjemnost". Zakaj je ravno človek odgovoren za vsa živa bitja? Zakaj se ne bi človek prilagodil zakonom narave? Zakaj ne bi bil človek odgovoren samo zase na tak način, da si ne uničuje anorganskega telesa, narave? Zakaj je človek izjemen tudi v dobi postantropocentrizma? Postantropocentrična narava svetosti življenja je neprepričljiva, zato jo je treba v javni razpravi dodatno argumentirati.

Človekovo dostojanstvo je sprejet termin v široki rabi. Vendar pa je zelo ohlapen. Pri obrambi človekovega dostojanstva ni jasno, ali gre za obrambo dostojanstva posameznika ali človeka kot vrste živih bitij. Konkretni posameznik je vedno lahko proglašen za nečloveka, za povampirjeno žival, ki ji ne pripada človekovo dostojanstvo. Iz tega konstrukta, ki je v skladu s preambulo, je posamezniku mogoče oporekati posamezne pravice in svoboščine iz teksta ustave. Tej dilemi se mora zakonodajalec izogniti, da bo omejil prostor ideološkim interpretacijam dostojanstva posameznih ljudi človeškega rodu.

"Svetost življenja je pred človekovo svobodo." Svoboda ima svojo operacionalizacijo v pravicah in svoboščinah človeka in državljana, za svetost pa to eksplicitno ni jasno. Razlaga nakazuje operacionalizacijo v smeri "odgovornosti do narave in življenja". In to je brez dvoma sprejemljivo kot smer, treba pa je določiti razmerje do svobode in nato do pravic in svoboščin človeka in državljana. Sicer o tem razmerju lahko le ugibamo, ugibanja o operacionalizaciji pa kažejo predvsem na omejevanje in ne na razširjanje svobode. (Tu stojimo na stališču, da je odgovornost sestavni del svobode, ne pa njeno omejevanje.) Prva nevarnost se skriva že v tem, da je že doslej veljalo, da je človek odgovoren

zase, za vsa živa bitja in za naravo. Usmeritev, ki je iz tega izhajala, pa je bila pogubna. Odgovornost je bila razumljena paternalistično: odgovornost najprej do žensk in otrok, nato do živali in narave v celoti. (Je to morda antropocentrizem?)

Svetost življenja je opredeljena le na ravni zavedanja. Vprašanje je, če se svetosti življenja ne bi zavedali, ali bi lahko sprejeli "naslednjo" ustavo. Odgovor: sprejeli bi lahko neko drugo, ne pa naslednje torej vprične ustave. Poleg tega ne bi sprejeli postmoderne ustave, temveč neko moderno ali morda predmoderno, v vsakem primeru ne ustave na ravni (nekaterih) dosežkov sodobne slovenske filozofije. To pa je dober argument ustavodajalca v času velikih frustracij slovenstva v sodobni dobi. Kdor bo ustavo sprejel, je na ravni duha časa, kdor pa ne, je na ravni preteklega, preživelega časa in naj si sam pomaga. Duh časa ni noben argument v prid demokraciji in tudi ni noben demokratičen argument. Lahko pa je duh časa postmoderni argument, argument postdemokracije. Demokracija je proizvod moderne dobe, zato gremo v postmodernizem samo z njeno reformo v postdemokracijo. Eden od korakov po tej poti je gotovo enakost pred zakonom, ki bi upoštevala neenaka družbena, startna izhodišča. Vsem manjšinam, ne le nacionalnim, bi morali priznati v političnem sistemu večjo težo. Zaščita homoseksualcem ne more biti dana samo s tem, da v besedilo ustave zapišemo enakost pred zakonom tudi glede na spolno usmerjenost. Treba bi bilo zapisati, da imajo homoseksualci preko svojih organizacij pravico sodelovati pri zakonodaji, ki posega na področje seksualne politike (od šolskih programov seksualne vzgoje do borbe proti AIDSu) in da zakonodajalec mora upoštevati njihova stališča. Prav tako bi morali uzakoniti pravico organizacij jemalcev mamil, da sodelujejo v politiki države do drog. Organizacijam žensk bi morali v ustavi omogočiti sooblikovanje ženske politike, invalidom sooblikovanje politike do invalidov itd. itn. do mesta sindikatov pri določanju politike dela in socialne zaščite. V moderni je vladala večina nad manjšinami, ki niso bile zmožne po svoji naravi preiti na mesto večine. Moderna je ustvarila stalne manjšine in stalno večino, ki se je v politiki delila na večino in manjšino. Postmodernizem pa mora oblikovati mehanizme za afirmacijo stalnih manjšin in mehanizme za discipliniranje

večine. Kriterij postdemokracije je manjšina in posameznik kot manjšina.

Ustavodajalec piše, da se svetosti življenja le zavedamo, ker je predpostavka, iz nje ne izhajamo. Torej gre za zavedanje brez konsekvenc. Čemu potem zavedanje? Zaradi zavedanja samega, za evidenco v razvoju absolutnega duha v slovenski ustavodejavnosti? Ali je to zavedanje postavljeno kot moralni kriterij, kot dvignjen prst? Tudi prav. Samo, zakaj take brezkonsekvenčne trditve pisati v ustavo? Poleg tega navajenost na moderno tradicijo, po kateri je mišljenje predhodilo delovanju, zmotno (?) navaja na to, da svetost življenja kljub drugačni razlagi vendarle ima svoje konsekvence. In to moderno mišljenje bi na Slovenskem s pridom izkoristilo to moderno interpretacijsko možnost za posilstvo nad postmoderno preambulo tudi za ceno pozabe, da se po svetosti življenja ne morem ravnati nihče.

Ko se ustavodajalec odloča za svetost življenja, bi moral v razlagi ponuditi nek kriterij za razlikovanje med življenjem in neživljenjem. Prav tako bi bilo željeno vedeti, kako je sedaj z bojem za obstanek v naravi in ali je morda lisenkizem tista tradicija, ki nam bo razjasnila velike namere ustavodajalca, ko napoveduje vzpostavljanje drugačnih načel v svetu narave.

Ustavodajalec v razlagi zagotavlja, da je s svetostjo življenja določena odgovornost do narave in življenja. Če je življenje razumljeno kot sobivanje žive in nežive narave, potem je razlaga skladna s svetostjo življenja. Če pa temu ni tako in je življenje omejeno le na živo naravo, pa razlaga opredeljuje pristojnosti svetega v širšem smislu od preambule. Odgovornost do narave vključuje tudi odgovornost do življenja, ne pa tudi obratno (vsaj ne neposredno). S sklicevanjem na kriterije, ki jih zakonodajalec posreduje v razlagi, se zavzemamo za vpeljavo sintagme svetost vesolja, torej zavedajoč se svetosti vesolja... sprejemamo ustavo. Predlog je v skladu z novim duhom časa in s postmoderno dobo. Poleg tega kaže na odgovornost do narave, žive in mrtve, ne le na zemlji temveč tudi zunaj nje. Sintagma ne povečuje življenja nad smrtjo in zato omogoča življenje živim pa tudi čaščenje mrtvih. Izpričuje tesno povezanost življenja in neživljenja in zavest o vsemirju, kot predpostavki našega bivanja.